

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

28.3.2022

Suomen Punaisen Ristin lausunto: Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko (VNS 10/2021)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhteisö, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punainen Risti kuuluu Suomen suurimpiin humanitaarista apua antaviin ja kehitysyhteistyötä tekeviin järjestöihin.

Tässä lausunnossa nostamme esille erityisesti muuttoliikkeeseen, sisäiseen turvallisuuteen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä kysymyksiä.

Suomen Punainen Risti pitää ihmisoikeuspoliittista selontekoa kokonaisuutena hyvänä ja kattavana. **Kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen rooli on huomioitu hyvin sekä selonteon valmistelussa että itse selonteossa.** Suomen Punainen Risti pitää hyvänä, että selonteossa on huomioitu myös kansallinen ihmisoikeustilanne. Suomen ihmisoikeusperustainen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on johdonmukaista, uskottavaa ja legitiimiä vain, jos Suomen edistämät ihmisoikeusveloitteet toteutuvat Suomessa.

Myönteistä selonteossa on myös EU-politiikan huomioiminen ja sitoutuminen aktiiviseen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen niin EU:n sisäisissä asioissa kuin EU:n ulkopoliitikassakin. EU:n sisä- ja ulkopoliittiset päämäärät ovat globalisoituneessa maailmassa yhä tiiviimmässä yhteydessä ja sisäpoliittisten toimenpiteiden tulee olla johdonmukaisia ulkopoliittisten ihmisoikeustavoitteiden kanssa. EU ei voi ulkoistaa ihmisoikeuksien toteuttamista kolmansiin maihin.

1. Muuttoliike, turvapaikanhakijat ja perheenyhdistäminen

Selonteossa todetaan, että ”muuttoliikkeiden näkökulmasta on tärkeää luoda sekä kahdenvälisesti että EU-tasolla tasaveroisia ja kestäviä kumppanuuksia lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa ja edistää niiden kautta yhteisiä tavoitteita liittyen esimerkiksi säännösten vastaisen muuttoliikkeen perimmäisiin syihin vaikuttamiseen.” Suomen Punainen Risti muistuttaa, että vaikka muuttoliikkeen perimmäisiin syihin vaikuttaminen on ensiarvoisen tärkeää, tämä **ei saa olla kiertoilmaisu sille, että maahanmuuton hallinta sidotaan osaksi kaikkea kumppanuustoimintaa. Pahimmillaan muuttoliikkeenäkökulman sitominen osaksi muita politiikkaohjelmia johtaa humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyörahoituksen politisoitumiseen.** On kuitenkin tärkeää, että Suomi pyrkii vaikuttamaan siihen, että myös kumppanimaiden maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka on kansainvälistä oikeutta ja ihmisoikeuksia kunnioittavaa. Tämä on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa kansainvälistä suojelua tarvitsevien ihmisten määrä kasvaa voimakkaasti.

Suomen Punainen Risti kiittää, että selonteossa korostetaan Suomen sitoutuneisuutta kansainvälisen suojelun tarjoamiseen kansainvälisten sopimusten mukaisesti sekä erityisesti kiintiöpakolaisjärjestelmään (s. 75). Järjestelmä on hyvin toimiva, turvallinen ja kohdistuu kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin pakolaisiin. Kiintiöpakolaisjärjestelmän ja YK:n pakolaisjärjestön koordinoiman uudelleensijoittamisen kautta autetaan erittäin haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, kuten lapsia, vammaisia ihmisiä tai kidutuksen uhreja, joiden suojelun tarve on jo selvitetty. On inhimillisesti tärkeää, että Suomi jatkaa vahvaa sitoutumista uudelleensijoittamisohjelmaan, vaikka samanaikaisesti annetaan suojelua akuutin kriisin vuoksi, esimerkiksi Ukrainasta pakeneville. Tämä on myös selonteon yhdenvertaisuutta ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien oikeuksia korostavan ihmisoikeustoiminnan kannalta keskeistä.

Selonteossa viitataan myös EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän kehittämiseen, johon Suomi on sitoutunut. Esitetyt säädösmuutokset uhkaavat johtaa ihmisoikeuksien merkittävään rajoittamiseen ja erityisesti säilöönoton lisääntymiseen ulkorajavaltioissa. Suomen Punainen Risti huomauttaa myös, että Välimeren pitkäkestoisen ja erityisesti vuoden 2015-2016 tilanteen seurauksena valmistelluissa säädösesityksissä **ehdotetut ratkaisut ovat hyvin erilaisia kuin nyt Venäjän ja Ukrainan välisen konfliktin aiheuttaman pakolaisuuden johdosta käynnistettävät toimet**, jotka perustuvat Balkanin alueen konfliktin jälkeen laadittuun lainsäädäntöön. On vieläkin varsin epäselvää, miten uudistukset tulevat käytännössä vaikuttamaan Suomessa käytössä oleviin menettelyihin ja niihin liittyviin oikeusturva- ja ihmisoikeusperiaatteisiin. **Suomen Punainen Risti kiinnittää huomiota siihen, että ulkorajavaltiona Suomella on erityinen intressi harkita tarkasti, miten ulkorajalla tapahtuvia menettelyitä käytännössä Suomessa sovellettaisiin. Ensisijaista on edistää ihmisoikeuslähtöistä turvapaikkamenettelyä ja tukea toimivia solidaarisuusjärjestelyjä.**

On positiivista, että Suomi on turvapaikkajärjestelmän kehittämisessä johdonmukaisesti pitänyt esillä, kuten selonteossakin todetaan, kansainvälisen oikeuden velvoitteita, oikeudenmukaisen menettelyn turvaamista ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tarpeiden huomioimista. **On kuitenkin hyvin riskialtista perustaa eurooppalaista maahanmuuttajien oikeudet turvaavaa järjestelmää pelkästään perusoikeusmyönteisen soveltamiskäytännön varaan.** Esimerkiksi säilöönotosta vaikuttaa tulevan yhä keskeisempi osa turvapaikkajärjestelmää ja vaikka muutokset eivät välttämättä Suomessa suoraan johda systemaattiseen säilöönottoon, ehdotetut säädökset tekevät mahdolliseksi hyvinkin laajan vapauden rajoittamisen, mikäli rajoitustoimia sovelletaan täysimääräisesti.

Selonteossa viitataan käynnissä olevaan ulkomaalaislainsäädännön kehittämiseen (s.74). Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että kehittämistyössä on otettu lähtökohdaksi selonteossa mainitut selvitykset sekä perus- ja ihmisoikeusnäkökulma. Olemme kuitenkin huolissamme siitä, että **samalla kun ulkomaalaislainsäädäntöä ollaan kehittämässä kokonaisuutena, viedään eteenpäin yksittäisiä lainsäädäntöhankkeita esimerkiksi säilöönottoon ja rajamenettelyihin liittyen, joilla on hyvinkin merkittäviä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia.** Suuri vaikutus kokonaisuudistukseen tulee olemaan yllä mainituilla EU:n yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkajärjestelmän muutoksilla, jotka on otettava uudistuksessa huomioon ja jotka rajoittavat merkittävästi kansallisten ratkaisujen alaa.

Selonteossa on useassa kohdassa nostettu esiin kansainvälisten sopimusvalvontaelinten suositukset. Näistä merkittävä osa koskee turvapaikanhakijoita ja kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä (s. 74). Toistuvia maahanmuuttoa koskevia teemoja ovat selonteon mukaisesti muun muassa kansalliseen turvapaikkalainsäädäntöön tehdyt muutokset, kansallisen turvapaikkaprosessin laatu ja oikeusvarmuus, erityisesti lasten säilöönnotto ja säilöönnotto-olosuhteet sekä perheenyhdistäminen ja oikeus perhe-elämään.

Suomen Punainen Risti pitää myönteisenä sitä, että moneen suositukseen on reagoitu ja mm. turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan on tehty parannuksia. Lukuisia epäkohtia on kuitenkin edelleen korjaamatta. **Erityisen ongelmallisena näemme, että Suomi ei ole toistaiseksi ryhtynyt toimenpiteisiin perheenyhdistämiseen tai lasten säilöönnottoon liittyvien suositusten toimeenpanemiseksi.** Näihin ei myöskään selonteossa oteta kantaa.

Suomen Punainen Risti on toistuvasti esittänyt näkemyksensä siitä, että lasten säilöönnotosta tulisi kokonaan luopua. Tämä on myös yksi useimmiten toistuvista kansainvälisten sopimusvalvontaelinten tai muiden ihmisoikeuksien toteutumista valvovien toimielinten suosituksista. Lapsen edun mukaista on, ettei lasta koskaan, huoltajan kanssa tai yksin, oteta säilöön. Lasten kohdalla tulisi, silloin kuin turvaamistoimenpiteet ovat välttämättömiä, turvautua vaihtoehtoihin toimenpiteisiin, jolloin myös perheen yhtenäisyys voidaan säilyttää altistamatta lasta säilöönnoton vaikutuksille. Maahanmuuton hallinnan intressit eivät saa vaarantaa lapsen hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista.

Lisäksi muistutamme, että kansainvälistä suojelua saaneiden perheenyhdistämistä tulee helpottaa. Oikeus perhe-elämään on perustavanlaatuinen ihmisoikeus, jonka Suomi on sitoutunut turvaamaan kaikille Suomen toimivallan piirissä oleville, myös kansainvälistä suojelua saaneille. **Perheenyhdistämisessä on laillisia, hallinnollisia ja taloudellisia esteitä, joiden ratkaisemiseen ei ole löytynyt riittävästi tahtoa.**

2. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka, ml. siviilikriisinhallinta

Suomen Punainen Risti kiittää selonteon linjauksia kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeussopimusten periaatteiden kunnioittamisesta ulko- ja turvallisuuspolitiikan kulmakivinä (s.12). On tärkeää, että kansainvälisten rikosten rankaisemattomuuden periaate näkyy Suomen linjauksissa (s. 29) ja että siitä pidetään kiinni myös käytännössä.

Erityisesti positiivista on, että selonteossa on huomioitu humanitaarisen oikeuden rooli. Näiltä osin haluamme kuitenkin kiinnittää huomiota ihmisoikeusloukkauksista ja -rikkomuksista vastuussa olevia tahoja vastaan käytettäviin pakotejärjestelmiin, joiden käyttöä Suomikin selonteon mukaisesti tukee (s. 29).

Valtioiden asettamilla pakotteilla voi olla merkittävä rooli, kun ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneitä halutaan saattaa teoistaan vastuuseen. **Samaan aikaan niillä on kuitenkin usein negatiivinen vaikutus ihmisoikeuksien toteutumiselle pakotteiden tai sanktioiden kohteena olevassa maassa ja aivan erityisesti apua tarvitsevien ihmisten auttamiselle.** Kysymys on erityisen ajankohtainen Ukrainan konfliktiin ollessa käynnissä, mutta se ei ole uusi – esimerkiksi myös Syyrian sodan yhteydessä humanitaariset toimijat ovat joutuneet taloudellisten pakotteiden vuoksi ongelmatilanteisiin mm. toimijoiden omien sisäisten maksusiirtojen suorittamiseksi tai erilaisten tavarankuljetusten perille saamiseksi. Samoin Afganistanissa sanktiot ovat huomattavasti vaikeuttaneet kriittisen humanitaarisen avun,

rahoituksen ja tavaran toimittamista maahan vallanvaihdoksen jälkeen. Tämä pahentaa ihmisten tilannetta maassa, kun heillä ei ole saatavilla peruspalveluita ja kriittisesti tarvittavaa humanitaarista apua.

Kansainvälisen oikeuden mukaan valtioilla sekä sodan osapuolilla on ensisijainen vastuu huolehtia siviiliväestöstä. Jos siviiliväestön keskuudessa ilmenee puute perustarpeista, humanitaarinen oikeus takaa humanitaarista ja tasapuolista avustustoimintaa harjoittaville järjestöille oikeuden nopean ja esteettömän pääsyn avun tarvitsijoiden luo. Lisäksi humanitaarinen oikeus edellyttää, että humanitaarisia avustuslähetyksiä suojellaan ja niiden nopeata jakelua helpotetaan. Samanaikaisesti avustustoimijoiden on saatava toiminnalleen lupa sekä järjestettävä niihin liittyvä tekniset järjestelyt, mukaan lukien avustuskuljetusten tarkistukset. Voimakkaat maahantuonti- tai vientirajoitukset, taloudelliset pakotteet tai maksujärjestelmien oleminen poissa käytöstä vaikuttavat negatiivisesti myös avustustarvikkeiden tuontiin ja vientiin ja siten avun perille saamiseen.

Puolueettoman ja tarvelähtöisen humanitaarisen avustustyön mahdollistamiseksi on ensisijaisen tärkeää, että pakote- ja sanktiojärjestelmiä käyttöönotettaessa varmistetaan, että pakotteilla ei estetä tai vaikeuteta humanitaarista avustustoimintaa.

Pidämme myös tervetulleena, että **uusiin aseteknologioihin** liittyen selonteossa (s. 85) nostetaan esille kanta, että Suomi edistää autonomisten asejärjestelmien globaalia sääntelyä. **Suomen Punainen Risti pitää linjausta hyvänä, ja pitää tärkeänä, että sääntelyllä pyritään oikeudellisesti sitovaan kansainväliseen sopimukseen ja että myös Suomi tukee tähän liittyvien neuvotteluiden aloittamista mahdollisimman pian.**

Siviilikriisinhallinnan osalta selonteossa on todettu (s. 28), että kriisinhallintaoperaatioihin osallistumalla Suomi tukee ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiokehitystä. Suomen Punainen Risti pitää hyvänä, että tämä on selvästi tuotu esille ja että myös kriisinhallintaoperaatioissa huomioidaan kattavasti perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat. **Samaan aikaan on huolehdittava siitä, että operaatioissa mukana olevat toimijat toimivat kukin oman mandaattinsa mukaisesti, eikä esimerkiksi sotilaiden ja humanitaaristen avustustyöntekijöiden rooleja sekoiteta.**

Konfliktialueilla on lukuisia eri toimijoita, sotilaita, rauhanturvaajia, avustustyöntekijöitä ja siviilikriisinhallinnan asiantuntijoita. Kaikilla toimijoilla on oma tehtävänsä ja omat toimintaperiaatteensa. Punaisen Ristin erityisenä tehtävänä on humanitaarisen oikeuden ja sodan oikeussääntöjen edistäminen ja siihen kytkeytyvä siviilien sekä muiden taisteluihin osallistumattomien suojelu. Humanitaarisen työn ytimessä on varmistaa, että apu kaikkein heikoimmassa asemassa oleville ihmisille voidaan toimittaa perille. Tämä edellyttää pääsyä avun tarvitsijoiden luokse, mikä konfliktitilanteissa puolestaan edellyttää vahvaa luottamusta avun puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen kaikkien konfliktin osapuolten taholta. Koordinaatio on tärkeä osa kaikkea kansainvälistä kriisinhallintatyötä. Se edellyttää kaikille toimijoille selkeitä valtuutuksia ja niiden kunnioittamista. Kun mandaatit ja toimintatavat ovat kaikille selvät, on kaikkien toimijoiden mahdollista toimia oman osuutensa toteutumiseksi. Tämä velvollisuus on niin sotilaallisilla kuin humanitaarisilla toimijoillakin.

Myös Suomessa varautumisessa vakaviin kriiseihin, joissa sotilaallisen voiman käyttö ei ole poissuljettu, on turvattava korostetusti siviili- ja sotilastoimijoiden selkeät roolit kansainvälisen oikeuden erotteluperiaatteen mukaisesti. Mahdollisen sotilaallisen konfliktin tai voimankäytön tai sen uhkan varalle sisäisen turvallisuuden viranomaisten ja

muiden toimijoiden rooli on keskeinen erityisesti väestönsuojelussa ja siviiliväestön suojaamisessa. Eduskunnan on korkeimpana lainsäätäjänä osaltaan huolehdittava, että tähän liittyvät säädökset ja ohjeet pidetään ajan tasalla ja että niiden toimeenpano ei rapaudu hallinnon muutosten tai resurssiniukkuuden myötä.

3. Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta selonteon keskeiset osat liittyvät yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen, sekä tiedon jakamiseen ja –ymmärtämiseen. Sisäiseen turvallisuuteen vaikuttaa aivan keskeisesti kansalaisten kokema turvallisuuden tunne. Turvallisuuden tunteella puolestaan on suuri merkitys yksilöiden mielenterveyteen, jaksamiseen ja osallisuuden kokemuksiin sekä siihen, miten ihmiset kokevat luottamusta toisiinsa ja viranomaisiin.

Turvallisuuden tunne on subjektiivista, mutta sen vahvistumiseen voidaan vaikuttaa monin eri tavoin myös poliittisen päätöksenteon kautta. **Keskeistä on ihmisten luottamus toisiinsa sekä yhteiskunnan turvaverkkoihin.** Suomessa on poikkeuksellisen vahva luottamus keskeisiin yhteiskunnan toimijoihin mutta kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa itseään ja yhteiskuntaa koskeviin päätöksiin on hyvin vähäinen. Ihmisten keskinäisen luottamukseen voidaan vaikuttaa mm. vahvistamalla osallisuuden mahdollisuuksia ja kokemusta sekä yhteisöjen sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tarjoamalla avointa, faktapohjaista tietoa yhteiskuntaa koskettavista haasteista.

Turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen kannalta on tärkeää, että ihminen oikeudellisesta asemasta riippumatta voi saada apua, kun sitä tarvitsee. **Mahdollisuus tarjota ja päästä antamaan apua ja suojaa on turvattava, eikä esimerkiksi maahanmuuton hallintaan liittyvillä säännöksillä saa sanktioida humanitaarista apua.** Ihmisillä täytyy olla mahdollisuus turvautua humanitaaristen toimijoiden apuun ilman pelkoa siitä, että joutuvat viranomaistoimenpiteisen kohteeksi. Kyseessä ei ole Suomessa akuutti ongelma, mutta merkkejä ilmapiiriin kiristymisestä humanitaarisia toimijoita kohtaan on näkyvissä meilläkin, ja uhka avun antamisen vaikeutumisesta on otettava todesta riittävän ajoissa.

Syksyllä 2021 annetussa sisäisen turvallisuuden selonteossa todettiin hyvin, että syrjäytyminen, sosiaalinen pahoinvointi ja moniongelmaisuus ovat yhä Suomen sisäisen turvallisuuden suurimpia uhkia, ja että eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kokema sekä mitattu turvallisuus ovat huonompia kuin väestöllä keskimäärin.

Osallisuuden tunteen lisääminen edellyttää paitsi, että saavutamme entistä paremmin ne, jotka syystä tai toisesta ovat syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa yhteiskunnasta, myös että pyrimme **lievittämään kokemusta osattomuudesta, kuten yksinäisyyttä.**

Sekä yleisen turvallisuuden, että ihmisten resilienssin näkökulmasta syrjäytymisen ehkäiseminen ja ihmisten kiinnittyminen turvaverkkoihin on aivan keskeistä. Suomessa sosiaaliturva on keskeinen turvaverkko. Viimesijaisen turvan pitää kattaa kaikki suomessa olevat siten, että kaikista pidetään huolta eikä kukaan joudu alistumaan hyväksikäyttöön tai turvautumaan epämääräisiin työsuhteisiin elämän perusedellytykset turvatakseen. Hyvinvointialueilla ja muilla viranomaisilla yhdessä järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa on merkittävä rooli tämän toteuttamisessa.

Suomen Punainen Risti pitää hyvänä yhdenvertaisuuden, syrjityimpien väestöryhmien oikeuksien, vähemmistöjen ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen ja puolustamisen säilyttämistä erityisenä ihmisoikeuspolitiikan painopisteenä. Humanitaarisissa kriiseissä epäyhdenvetaisuus ja syrjäytyminen tulee näkyväksi; kun vammaiset ihmiset ja vanhuksat eivät pysty hakeutumaan suojaan tai huolehtimaan itsestään tai perheistään, perheenjäsenet joutuvat eroon toisistaan ja lapset jäävät ilman tarvitsemaansa turvaa ja huolenpitoa. Väkivalta ja erilainen hyväksikäyttö lisääntyy ja kohdistuu erityisesti lapsiin, naisiin ja syrjittyihin väestöryhmiin. Heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa olevien suojelu ja auttaminen on myös Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeen peruslähtökohta ja syrjittyjen ryhmien tavoittamiseen sekä sukupuolisen ja muun moninaisuuden huomioimiseen auttamistoinnassa tähtäävät ohjeet ja toimintatavat on otettu käyttöön. Tämä näkyy niin kansainvälisten operaatioiden suunnittelussa ja toteutuksessa kuin kotimaan valmiustoiminnassakin.

Yhdenvetaisuuteen liittyvät kysymykset näkyvät selonteossa lähtökohtaisesti laajasti ja monesta eri näkökulmasta. Yhdenvetaisuuden toteutumista on tarkasteltu niin eri väestöryhmien kuin teemojenkin näkökulmasta. Yhdenvetaisuuden vahvistaminen edellyttääkin, että sitä tarkastellaan eri sosiaalisista, taloudellisista tai yhteiskunnallisista näkökulmista. Osallisuuden osalta selonteossa (s.47) huomioidaan erikseen ikääntyneet henkilöt sekä suppeammin kielelliset ja vakaumukselliset oikeudet. **Vähemmälle huomiolle sen sijaan jäävät esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset henkilöt sekä heidän osallisuutensa vahvistaminen yhdenvetaisuuden näkökulmasta.** Näiltä osin selonteko käsittelee lähinnä rasisminvastaista työtä ja rakenteellisia muutostarpeita, ei niinkään sellaisia positiivisia toimenpiteitä, joilla vähemmistöryhmien osallisuuden kokemusta saataisiin lisää.

Kuten selonteossakin todetaan (s. 32), turvallinen oikeusvaltio edellyttää perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusturvan yhdenvetaista toteutumista sekä hyvien väestösuhteiden, osallisuuden ja osallistumisoikeuksien vahvistamista. **Selonteossakin viitattu rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden vastainen toimintaohjelma sisältää monia hyviä toimenpiteitä, joita selonteossa olisi voitu käsitellä laajemminkin huomioiden niiden merkitys yhdenvetaisuuden ja osallisuuden kokemuksen vahvistumiselle.** Näiden toimenpiteiden onnistumisella on keskeinen merkitys myös sisäisen turvallisuuden ylläpitämiselle. Rasismin- ja syrjinnänvastaisen sekä hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmien tavoitteiden toteutuminen viranomaistoimissa ja sekä yksityisellä että kolmannella sektorilla tulee varmistaa riittävin resurssein.

Selonteossa todetaan aivan oikein (s.37), että koronapandemia on kohdellut eri väestöryhmiä eri tavoin niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Tämän huomioiminen ja korjaaminen tulevina vuosina niin kotimaisessa budjetoinnissa kuin mm. kehitysyhteistyörahoituksesta päätettäessä on tärkeää. Myös joissakin maissa nähty rajoitustoimien väärinkäyttö ihmisoikeusloukkausten mahdollistamiseksi on selonteossa hyvin huomioitu.

Sen sijaan oikeutta terveyteen tulisi käsitellä ja korostaa laajemmin. Koronapandemian osalta selonteossa viitataan rajoituksilla estettyihin terveyshaittoihin, vaikka samaan aikaan koronapandemiasta ja sen torjumiseksi tehdyistä toimenpiteistä on seurannut, että ihmisten oikeus terveyteen on vaarantunut mm, terveydenhuollon palveluiden saatavuuden puutteen vuoksi, myös Suomessa mutta erityisesti maissa, joissa terveydenhuollon kattavuudessa on ollut alun perinkin suuria puutteita. **Terveydenhuollon universaali kattavuuden edistäminen on tärkeä ihmisoikeuskysymys.**

Samoin universaalien sosiaaliturvan merkitystä suojaverkkona juuri kaikkien haavoittuvimpien osalta tulisi korostaa. Koronapandemia osoitti selkeästi tämän puutteet eri puolilla maailmaa ja myös Suomessa. Perusturvan taso on riittämätön eikä se kata kohtuullisia elinkustannuksia. Monet joutuvat turvautumaan pysyvästi viimesijaiseksi ja väliaikaiseksi tarkoitettuun toimeentulotukeen. Täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen tulisi varata riittävät resurssit. Erityisesti lapsiperheköyhyyteen sekä lapsiperheiden riittäviin ja oikea-aikaisiin palveluihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota muun muassa sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä.

Yksittäisenä yhdenvertaisuuskysymyksenä haluamme nostaa esille **paperittomien** tilanteen. Selonteon sosiaalista turvallisuutta käsittelevässä kappaleessa on todettu, että ”Suomessa on kaikki maassa asuvat henkilöt kattava perusoikeus- ja sosiaaliturvajärjestelmä [...] perusoikeuksilla turvataan muun muassa oikeuksia maksuttomaan perusopetukseen, välttämättömään toimeentuloon ja sosiaaliturvaan sekä riittäviin sosiaali- ja terveystalviin.” **Näiltä osin on huomioitava, että Suomessa elää huomattava määrä henkilöitä, joilla on hyvin rajallinen pääsy sosiaali- ja terveystalviin.** Esimerkiksi paperittomuudessa elävillä ihmisillä, mukaan lukien lapset, on oikeus vain kiireelliseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon, mikä ei sisällä esimerkiksi neuvolapalveluita, vaikka jotkut kunnat ovat näitä päättäneetkin tarjota. Lisäksi kriisi- ja hätämajoituksen osalta eduskunnan apulaisoikeusasiamies on joulukuussa 2021 antamassaan perusteellisessa ratkaisussa huomauttanut pitkään jatkuneesta ongelmasta, joka koskettaa **kaikkia asunnottomia**, ei ainoastaan paperittomia. **Näiltä osin selonteon viittaus ”riittäviin” sosiaali- ja terveystalviin on kyseenalainen.**

Asian korjaamiseksi Suomen Punainen Risti pitää erittäin tärkeänä askeleena parhaillaan lausuntokierroksella olevaa luonnosta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta, jolla mm. hyvinvointialueita ja Helsingin kaupunkia veloitettaisiin kiireellisen hoidon lisäksi järjestämään välttämättömäksi arvioituja terveydenhuollon palveluja paperittomille ja tietyille paperittoman kaltaisessa tilanteessa oleville henkilöille. Terveys ja saatavilla oleva hoito on henkilökohtaisen turvallisuuden keskeinen perusta. **Ulottamalla välttämätön terveydenhuolto myös paperittomille taataan paitsi kaikille kuuluva oikeus terveyteen, voidaan myös ehkäistä yleisvaarallisten sairauksien leviämistä.**

Kristiina Kumpula
pääsihteeri